

ЕПИЧЕСКАТА ПОЕМА „ПОКРЪСТЕНА БЪЛГАРИЯ“

от Франческо Брачолини*

Рикардо Пикио

1. Научната литература все още не е дала задоволително изследване върху епическата поема „La Vulgheria convertita“ (Покръстена България) от Франческо Брачолини (1566—1645), публикувана в Рим през 1637 г. Типична творба за литературата на ранния барок в епохата на Контрареформацията, тази поема в двадесет части е изградена от много сложен поетически стил. Необходимо е да се възстановят специфичните похвати, използвани от поета да предаде своята идея чрез символи и алузии, за да се схване правилно истинското ѝ значение.

2. Франческо Брачолини прекарва живота си в служба при кардинали или други високопоставени лица на Римската църква. По времето на папа Урбан VIII (1623—1644) той става секретар на кардинал Антонио Барберини, който ръководи „Congregatio de Propaganda Fide“ (Конгрегация за разпространение на вярата), служеща като главен инструмент на Ватикана за разпространение на католицизма по света. Поемата „Покръстена България“ е израз на идеологическата и политическата дейност на тази институция.

3. Многобройните творби на Брачолини свидетелствуват, че той е схващал литературата като реторична игра, основана на употребата на форми, образи и сюжети, заимствувани от творчеството на други поети (както древни, така и съвременни) с цел да се създаде нова „поетическа материя“. В новия си контекст старите символи получават различно функционално значение. Но Брачолини не възприема безрезервно идеята за смесване на реалното и фантастичното. „Поетичният фалш“ не е нищо друго освен реторично разкрасяване, докато реалните факти предполагат изразяване чрез разбираеми образи, съответстващи на „правилни думи“.

4. Предходните литературни критични са се заблуждавали от тази сложна реторична игра и не са могли да отделят „поетическия фалш“ от реалните факти. Те считат, че всичко в поемата е чиста измислица. По-конкретно, те не разбират, че България, както е описана от Брачолини, не е поетичен мит, а конкретен исторически образ. Съставените от тях кратки изложения на поемата са незадоволителни поради факта, че не се прави разграничение между многото второстепенни сюжети и главния сюжет, който има за цел да предаде на читателя трудно доловима политическа идея. Ако е правилно разгадана, поемата на Брачолини е първата важна творба в западната литература, в която България, нейната история и култура са в центъра на една дискусия от международно значение.

4.1. Краткото съдържание на творбата, представено в настоящата статия, се основава на „главния исторически сюжет“: княз Требело (=Борис) е приобщен към римската вяра от двама пратеници на папа Николай I. Българското ранно християнство процъфтява според моделите на Св. Бенедикт. Требело става монах, основава първия български манастир и назначава по-големия си син Флавно да управлява страната. Пъклените сили и патриарх Фотий (който е

* Резюме на доклада, изнесен на българо-италианския симпозиум в Неапол, състоял се на 28, 29 и 30 май 1979 г. Цялостното изследване на проф. Р. Пикио ще бъде обнародвано в специален сборник, в който ще бъдат издадени всички доклади от симпозиума, посветен на българо-италианските културни взаимоотношения.

изобразен като оръдие в ръцете на дявола) се отнасят със силна неприязън към триумфа на правата вяра и заговорничат да унищожат католицизма в България. Княз Флавио се присъединява към Фотиевия заговор. Част от българското общество, която не е приела правата вяра, го поддържа. Старият княз Требело решава при това положение да напусне манастира и да се бори срещу измяната на сина си и срещу военната заплаха от Фотий. Фотий сключва съюз с турците. (Този на пръв поглед „анахронизъм“ е в същност белетристичен похват да се подчертае двусмисленото значение на повествованието, който използвава символи, отнасящи се едновременно до средновековни и до съвременни събития.) Следва голяма война. Унгарците, които са на страната на Фотий и дявола, атакуват България, но са победени. Двама католически крале идват на помощ на Требело срещу византийско-турската армия: Пиро, кралят на Албания, и Казимир, кралят на Полша. Междувременно продажният византийски император Михаил, който е покровител на Фотий, умира в Константинопол и е сменен от Василий, който е добър „католик“. Фотий загубва поста си. Неговият съперник Игнатий (който преди това е получил политическо убежище в България като католически изгнаник) става патриарх. Но Фотий е далеч от Константинопол и не научава веднага за провала си. Той се бие на българския фронт заедно с Мустафа, турския главнокомандуващ. Поемата завършва с голяма битка. Фотий и турците са победени. Католическият мир е възстановен в България. Изменникът Флавио е изпратен до живот в затвор и по-младият му брат Алберто (= Симеон) става новият княз.

4.2. Много други сюжети придружават главното повествование: ангели, дяволи, рицари, любовници, вълшебници и вещици, герои от класически и съвременни творби създават такава фантастична бъркотия от „поетичен фалш“, че повечето читатели могат да се заблудят и да повярват, че те са истинските литературни герои. Но поетът прилага редица похвати, за да помогне на читателите да разберат същинското значение. Ако следваме указанията на поета, т. е. ако научим „правилата на играта“, можем лесно да отделим това, което принадлежи към „историята“, от това, което принадлежи към белетристичния метод на литературния мит.

4.3. Главният ключ, който улеснява читателя да разбере истинското значение на поемата, се съдържа в третата част. Връзка между поетичните средства и „правдивите думи“ на поета е сравнена с връзката, която съществува между рисунките в илюстрирана библия и библейския текст. Образните похвати на Брачолини са същите като тези, използвани от много художници в живописа по негово време.

4.4. Главната идея в поемата е, че България е била покръстена от Рим и че католическата традиция в България може да се използва в борбата срещу „византийско-турската“ и протестантската заплаха. Брачолини е желаел да представи България като опора на католичеството. Тази идея е тясно свързана с религиозните разпри през 30-те години на XVII в. По това време Римската църква е била заинтересована да бъде разпрострян Православно-католическият съюз, формално сключен в Брест през 1596 г., и на Балканския полуостров. Документи, свързани с „Конгрегацията за разпространение на вярата“, потвърждават тезата, че същите принципи, ръководили католическата политика към Русия, са били използвани и на Балканите. По тази причина България е била изобразена от Брачолини като един вид „друга Полша“ в духа на амбициозния план, целещ покатоличаването на всички православни славяни. За да направи поетичния си стил от алюзии абсолютно ясен в политическо отношение, поетът установява пряка връзка между Фотиевата „ерес“ и ересите, разпространени от протестантите в Европа през XVII в.

4.5. Образът на Фотий като тъждествен с образите на съвременните протестанти отразява идеологическа насока, типична за Контрреформаторската историография. Инициаторът на тази насока е кардинал Цезар Бароний, чиито „Annales Ecclesiastici“ (Църковни анали) несъмнено са повлияли Брачолини. Тъй като е ясно, че средновековният Фотий в „Покръстена България“ е символ на съвременния „турско-протестантски-псевдоправославен патриарх“, изниква проблемът, дали Брачолини е искал да ни насочи към някоя съвременна му личност. По мнение на автора на настоящата статия, доста вероятно е „съвременният Фотий“, когото Брачолини е имал пред вид, да е патриарх Кирил Лукарис (1572–1638).

4.6. Отделна част от статията е посветена на анализ на някои от описанията на средновековна България от Брачолини. Два „исторически мотива“ са от особен интерес за изучаването на историческите легенди, които характеризират идеологията на Конграреформацията: а) интерпретацията от Брачолини на средновековна България като разделено в културно и религиозно отношение общество. Град София е изобразен като главния символ на този вътрешен конфликт; б) възхвала на българската военна мош. Изглежда, че този мотив е имал предназначението да подготви военни действия срещу Турция с подкрепата на български въстаници.

4.7. В 18-ата част на „Покръстена България“ главната цел на поемата е изрично определена. Чрез „пророческо видение“ българска монахиня от IX в. научава за бъдещите дела на папа Урбан VIII и Конгрегацията. По „това време“ млади българи ще бъдат изпратени в Лорето, Италия, и ще учат как да разпространяват отново католическата вяра в родината си.

5. Необходими са по-подробни изследвания върху историята на католическата пропаганда в България, за да може цялостно да се определи значението на този забележителен документ, свързан с „българския въпрос“ в началото на XVII в. Богатството от идеологически сведения, съдържащо се в тази поема, би трябвало да напомни, че поетическите творби имат също толкова значение при изучаването на културната история.

СТРАНИЦИ ОТ АРХИВА НА ВАСИЛ Д. СТОЯНОВ В ПРАГА

Дочо Лекос

Васил Д. Стоянов, както сам отбелязва, пристига в Прага на 28 септември 1858 г. и престоява тук десет години. Надарен, с всеотрядни интереси и силно родолюбиво чувство, той става централна фигура между своите сънародници в Чехия. В чешкия и немския периодичен печат любознателният ученик на Сава Доброплодни обнародва обзорни статии и бележки за българската история, литература и култура, за бита, робската съдба и борбите на българите. Това го прави известен между видни чешки учени и общественици. Подготвяното двутомно издание на съчиненията на В. Д. Стоянов от Института за литература при БАН и Института за чешка и световна литература при Чехословашката академия на науките ще даде пълна представа, а отгук и справедлива оценка за приноса на този все още неоченен възрожденец за развитието и популяризирането на българската култура в чужбина.

В Архивния отдел на БАН е запазено част от богатото архивно наследство на Васил Д. Стоянов. Негови документи се намират и в други български архивохранилища. За живота му в Чехия, за формирането му като учен, публицист и патриот интересни данни има и в неговия архив, съхраняван в Напръстковия музей в Прага.

Прави впечатление преди всичко контактът на Стоянов с видни български общественици и книжовници от онова време — Драган Цанков, Христо Г. Данов, Марин Дринов, Христо и Евлоги Георгиеви, Никола Първанов, Тодор Стоянов — Бурмов и др. Те го осведомяват за живота в България, за новоизлезли книги и периодични издания. Марин Дринов и Иван Грудов го канят да поеме редактирането на в. „Народност“, Тодор Стоянов — Бурмов настоява да сътрудничи на в. „Время“: „Вий обещаваме да пишете нещо по белетристиката — му напомня Бурмов. — Не зная какво именно ще пишете по тая част, щото да е полезно и интересно за българите. Но въобще ще забележа, че българите не са за критически и сухи предмети. Те са лесно уморяват в четенето. Трябва да гледаме да им пишем винаги неща, които да им са напълно понятни и които от коя годя страна да съдействуват за развитието и напредването им“⁴⁶ (Писмо от 6 септември 1865 г.). В някои писма приятели на Стоянов му съобщават за грижите им да бъде подкрепен материално от български културни дружества, пишат му за обществената атмосфера в страната.